

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

РОБОЧА ПРОГРАМА

з навчальної дисципліни «Антропологія»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною
радою Харківського
національного
університету внутрішніх
справ Протокол від
30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету №6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної
ради ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних
дисциплін Протокол від
29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та
психології Протокол від 15.08.2023 р. № 8

Розробник:

Старший викладач кафедри соціології та психології Солохіна Л.О.

Рецензенти:

1. Провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного Центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Мацегора Я.В.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Шиліна А.А.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем - 6	05 Соціальні та поведінкові науки; 053 Психологія, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Навчальний курс-1 Семестр - 2 Види контролю: залік
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання Лекції – 18; Семінарські заняття – 24; Практичні заняття – 0; Лабораторні заняття – 0; Самостійна робота – 78; Індивідуальні завдання: Курсова робота – Реферати –	заочна форма навчання Лекції – 6 Семінарські заняття – 6 Практичні заняття – 0; Лабораторні заняття – 0; Самостійна робота – 108; Індивідуальні завдання: Курсова робота – Реферати –	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою Формування системи знань у студентів щодо основних аспектів теоретичних та практичних завдань антропології, її історії розвитку та структури, основних теорій й напрямків в сучасній антропології; оволодіння теоретичними знаннями щодо походження й еволюції фізичної організації людини та її рас; поглиблення знань про особливості фізичної організації людини, що виникають під впливом різних умов життя та практичні навички використання отриманих знань у процесі подальшого вивчення спеціальних фахових дисциплін та в майбутній практичній діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Антропологія» є цілеспрямоване оволодіння студентами теоретичними знаннями щодо походження й еволюції фізичної організації людини та її рас; процесів індивідуальної мінливості фізичного типу людини; розвиток у студентів системного, екологічного мислення, сприяння формуванню наукового світогляду; поглиблення знань про особливості фізичної організації людини, що виникають під впливом різних умов життя і праці.

Міждисциплінарні зв'язки: еволюція, анатомія та фізіологія центральної нервової системи, фізіологія ВНД та основи психофізіології, загальна психологія, клінічна психологія, диференційна психологія.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної

дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати: зміст основних понять і категорій антропології; предмет, структуру і основні методи, що використовуються в антропологічних дослідженнях; історичний огляд виникнення і розвитку основних напрямків і концепцій антропогенезу, морфологічної і етнічної антропології; поняття та характеристики великих та малих рас, видову єдність людини; докази монофілетичного походження людських рас та основні чинники расоутворення.

вміти: визначати предмет, об'єкт та завдання антропології та вільно користуватися поняттями й категоріями курсу; критично оцінювати різні теорії та гіпотези щодо явищ біологічної мінливості людини та його еволюційних предків; оцінювати, порівнювати та аналізувати різні наукові данні, аспекти, гіпотези.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	І. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК-2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК-4	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	ЗК-11	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	СК-2	Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

(СК)	СК-4	Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
	СК12	Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Історія розвитку антропології. Основні її розділи і методи. Історія розвитку антропології. Визначення об'єкта та предмета антропології. Зв'язок антропології з іншими науками. Структура сучасної антропології. Основні розділи класичної антропології: антропогенез, морфологічна антропологія, етнічна антропологія. Методи антропологічних досліджень: соматометрія, остеометрія, краніометрія, антропоскопія, варіаційна статистика, радіоізотопний аналіз.

Тема № 2. Систематичне положення людини у тваринному світі та загальна характеристика заgonу приматів. Сучасні теорії та гіпотези еволюції людини. Класична теорія дарвінізму або симіальна теорія антропогенезу. Систематичне положення людини у тваринному світі. Систематика представників заgonу приматів. Стрепсиринові та гаплоринові примати. Загальна характеристика і ознаки заgonу приматів.

Тема № 3. Біологічні чинники еволюції людини, фактори гомінізації. Основні фактори еволюції, що діяли в антропогенезі. Рушійна сила еволюції людини. Біологічні чинники еволюції людини та передумови олюднення. Фактори гомінізації.

Тема № 4. Антропосоціогенез. Еволюційні стадії антропогенезу. Виникнення й еволюційний розвиток роду *Homo*. Перші людиноподібні мавпи - дріопітеки. Загальна характеристика рамапітека. Австралопітекові - як перехідна ланка від вищої мавпи до стародавньої людини. Виділення в еволюції людини роду *Homo*. Вид *Homo habilis*, спосіб життя і знаряддя праці. Основні археологічні знахідки і загальна характеристика виду *Homo erectus*. Спосіб життя *Homo erectus*. Походження виду *Homo sapiens*. Поява і класифікація стародавніх людей. Морфологічна характеристика та археологічні знахідки неандертальців. Знаряддя праці і спосіб життя неандертальців. Людина сучасного типу. Знаряддя праці і спосіб життя кроманьйонців. Гомінідна тріада, ознаки подібності людини з приматами. Моделі співтовариства предків людини. Соціальні аспекти походження людини.

Тема № 5. Конституціональні типи та біологічна адаптація людини. Схеми нормальних конституцій. Вплив віку, статі та соціального стану й професії людини на конституцію тіла. Зв'язок статури з фізіологічними функціями, хворобами і поведінкою. Адаптація людини в різних екологічних зонах. Адаптивні типи.

Тема № 6. Поняття про раси і видову єдність людства. Загальне поняття про расу. Класифікації людських рас. Морфологічна характеристика «великих рас». Докази монофілетичного походження людських рас. Основні чинники расоутворення. Зародження расових теорій. Расизм у XIX – XX ст.ст. Докази єдиного видового походження рас людини.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема №1. Історія розвитку антропології. Основні її розділи та методи.	19	2	4			13	
Тема № 2. Систематичне положення людини у тваринному світі та загальна характеристика заgonу приматів.	15	2	4			9	
Тема №3. Біологічні чинники еволюції людини, фактори гомінізації.	15	2	2			11	
Тема №4. Антропосоціогенез.	27	4	6			17	

Еволюційні стадії антропогенезу.							залік
Тема № 5. Конституціональні типи людини та біологічна адаптація людини.	23	4	4			15	
Тема № 6. Поняття про раси і видову єдність людства.	21	4	4			13	
Всього за семестр №2.	120	18	24			78	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні	Самостійна робота	
Тема № 1. Історія розвитку антропології. Основні її розділи та методи.	13	-	-			13	залік
Тема № 2. Систематичне положення людини у тваринному світі та загальна характеристика заgonу приматів.	17	-	2			15	
Тема № 3. Біологічні чинники еволюції людини, фактори гомінізації.	16	-	-			16	
Тема № 4. Антропосоціогенез. Еволюційні стадії антропогенезу.	29	2	2			25	
Тема № 5. Конституціональні типи людини та біологічна адаптація людини.	24	2	2			20	

Тема № 6. Поняття прораси і видову єдність людства.	21	2	-			19	
Всього за семестр №2.	120	6	6			108	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни			Література:
	Тема №1. Історія розвитку антропології. Основні її розділи та методи.		
	Завдання на самостійну роботу за темою: Зародження антропологічних знань за античності та середньовіччя. Дарвінізм та його вплив на розвиток антропологічної науки. Виникнення антропологічних товариств та їхня роль. в історії науки про людину. Удосконалення методів досліджень. Головні шляхи розвитку сучасної антропології. Розвиток антропології в Україні.		1, 3, 5, 7, 10, 13
	Тема № 2. Систематичне положення людини у тваринному світі та загальна характеристика заgonу приматів.		
	Завдання на самостійну роботу за темою: Систематика тваринного світу та систематика заgonу приматів. Виконати завдання в робочому зошиті: 1. Записати в конспект визначення термінів: білатерально-симетричні тварини, атавізм, стрепсиринові та гаплоринові примати, понгіди, гомініди. 2. Заповнити таблицю «Систематика заgonу приматів».		4, 5, 7, 8, 10, 12, 13, 15
	Тема №3. Біологічні чинники еволюції людини, фактори гомінізації.		
	Завдання на самостійну роботу за темою: Гомінідна тріада. Час і місце появи сапієнса. Виникнення й еволюційний розвиток роду Homo. Виконати завдання в робочому зошиті: 1. Записати у конспект ряд визначення термінів: діцентризм, креаціонізм, моноцентризм, поліцентризм.		2, 3, 4, 6, 8, 11, 16
	Тема №4. Антропосоціогенез. Еволюційні стадії антропогенезу.		

	<p>Завдання на самостійну роботу за темою: Найдавніші еволюційні витoki людини. Час і місце виникнення неoантропа. Сучасна наука про прабатьківщину людства. Розвиток мозку предків сучасних людей, виникнення мовлення та мислення.</p> <p>Виконати завдання в робочому зошиті:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Записати у конспект визначення термінів: архантропи, палеoантропи, неoантропи, антропогенез, сапієнтація, соціогенез. 2. Скласти схему стадій в еволюційному розвитку роду Homo в робочому зошиті. 	2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 18
	Тема № 5. Конституціональні типи людини та біологічна адаптація людини.	
	<p>Завдання на самостійну роботу за темою: Основні координати статури. Чоловіча конституційна схема В.В. Бунака. Схема жіночих конституцій по И.Б. Галанту. Схема дитячих конституцій В.Б. Штефко і А.Д. Островського. Процеси адаптації та екологічні закони. Адаптивні типи.</p>	4, 5, 7, 10, 11, 13, 14
	Тема № 6. Поняття про раси і видову єдність людства.	
	<p>Завдання на самостійну роботу за темою: Антропологічна структура населення земної кулі. Сучасна наука про виникнення расових відмінностей людства. Географічна ізоляція та змішування як чинники расогенезу. Зміни расових ознак та їхніх комплексів у ході соціально-економічного розвитку людства. Наукова неспроможність уявлень про біологічну нерівноцінність рас.</p> <p>Підготувати конспект у робочому зошиті: характеристика малих рас.</p>	1, 4, 5, 7, 10, 13

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Вимоги до оформлення рефератів

1. Обрану тему можна перефразувати, звужити, розширити тощо.
2. Окрім реферативного опису робота обов'язково повинна містити виклад власних міркувань студента по обраній темі.
3. Робота повинна мати логічну структуру (вступ, основну частину, висновки).
4. При написанні основної частини рекомендується відштовхуватися від визначення ключових понять теми.
5. Використання не менше трьох літературних джерел, серед яких повинні бути представлені не тільки підручники, але й наукові праці дослідницького характеру (статті, монографії).
6. В якості літературних джерел допускається використання статей або

інших оригінальних наукових матеріалів, узятих з мережі Інтернет. Але не готові реферати, курсові, контрольні роботи тощо.

7. Обов'язкова наявність посилань (у квадратних дужках) на використані літературні джерела.

8. Самостійність роботи – найголовніша обов'язкова вимога.

9. Вимоги до оформлення письмової тематичної роботи:

- 1) обсяг 8-10 листів формату А-4;
- 2) шрифт – Times New Roman, кегль – 14;
- 3) інтервал – 1,5;
- 4) поля - всі по 2 см;
- 5) вирівнювання – «по ширині».

5.1.2. Теми рефератів

1. Місце антропології в системі інших наук.
2. Виникнення антропології як науки.
3. Становлення антропології в Україні.
4. Історія виникнення антропологічних досліджень та антропологічних методів.
5. Внесок Поля Брока у розвиток антропології.
6. Сучасні теорії та гіпотези еволюції людини.
7. Досягнення науки антропології ХХІ ст. та точка зору на походження людини.
8. Гомінідна тріада та ознаки що поєднують людину з приматами.
9. Біологічні та соціальні аспекти еволюції людини.
10. Головні етапи розвитку Людини розумної.
11. Архантропи – антропологія та культура.
12. Люди палеоліту – виникнення сучасної психіки.
13. Біологічні та соціальні аспекти еволюції людини.
13. Можливі шляхи еволюції людини в майбутньому.
14. Давнє населення України за даними антропології.
15. Головні археологічні знахідки еволюції людини на території України.
16. Історія вивчення конституції людини.
17. Поняття мінливості антропологічних ознак.
18. Соматотип та психічні особливості – взаємозв'язок та протиріччя.
19. Зв'язок конституції людини с фізіологічними функціями, хворобами і поведінкою.
20. Екологічний напрямок в антропології.
21. Виникнення рас – питання та відкриття.
22. Раси світу - огляд.
23. Концепції раси - відмінності підходів, відмінності результатів.
24. До питання про роль метисації та ізоляції у виникненні рас.
25. Соціальні та біологічні корні расизму.

26. Сучасні прояви расизму.
27. Антропологічний склад українського народу.

5.1.3. Теми курсових робіт
(не передбачено навчальним планом)

5.14. Теми наукових робіт
(не передбачено навчальним планом)

6. Методи навчання

Навчання з дисципліни проходить у формі: лекцій, семінарських занять, а також самостійної та індивідуальної роботи.

- конспектування лекцій та самостійне опрацювання лекційного матеріалу за власним конспектом лекцій;
- підготовка до семінарських занять;
- вирішення творчих практичних схематичних завдань;
- частково-пошуковий метод;
- метод наукового порівняння;
- метод проектів у формі індивідуальних/групових навчальних проектів;
- інтерактивний метод роботи в малих групах.
- Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення: наукової літератури за темою та підготовка відповідей на додаткові питання;
- Індивідуальна робота передбачає виконання наукових робіт у вигляді рефератів та тематичних повідомлень.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Антропологія – наука про людину.
2. Основні розділи антропології.
3. Головні напрямки розвитку сучасної антропології.
4. Зв'язок антропології з іншими науками.
5. Методи антропологічних досліджень.
6. Історія розвитку антропології.
7. Розвиток антропології на Україні.
8. Філософсько-біологічна антропологія.
9. Місце людини у системі тваринного світу.
10. Біологічні передумови олюднення.
11. Головні фактори еволюції.
12. Систематика представників заgonу Приматів
13. Загальна характеристика гаплорінових приматів.

14. Загальна характеристика стрепсирінових приматів.
15. Головні етапи розвитку Людини розумної.
16. Австралопітекові як перехідна ланка від вищої мавпи до древньої людини.
17. Виділення в еволюції людини роду *Homo*.
18. Вид *Homo habilis*.
19. Загальна характеристика виду *Homo erectus*.
20. Характеристика неандертальця.
21. Сутність родових якостей людини.
22. Загальна характеристика людини сучасного типу.
23. Гіпотези моно - і поліцентризму.
24. Головні археологічні знахідки на Україні.
25. Сучасна людина й її еволюція.
26. Конституціональні схеми людини.
27. Чоловіча конституційна схема В.В. Бунака.
28. Схема жіночих конституцій по И.Б. Галанту.
29. Фізіологічні особливості конституції.
30. Психологічні особливості конституції.
31. Генетичні основи конституції.
32. Взаємозв'язок конституціональних ознак і здоров'я.
33. Екологічні аспекти конституції людини.
34. Адаптивні типи людини.
35. Зв'язок конституції людини с фізіологічними функціями, хворобами і поведінкою.
36. Загальне уявлення про раси. Класифікація рас людини.
37. Морфологічна характеристика великих рас.
38. Структура раси.
39. Коротка морфологічна характеристика основних расових груп.
40. Чинники расоутворення.
41. Вплив навколишнього середовища на утворення рас у людини.
42. Статевий відбір, як чинник расоутворення у людини.
43. Ізоляція, як чинник расоутворення у людини.
44. Змішування рас, як чинник расоутворення у людини.
45. Соціальні чинники расоутворення.
46. Раси та екологічні умови.
47. Расизм: умови його виникнення та історичні корені.
48. Докази єдиного видового походження рас людини.
49. Давнє населення України за даними антропології.
50. Антропологічний склад українського народу.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю:

- поточний контроль - 50 балів
- підсумковий контроль 50 балів.

Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та результатів самостійної роботи здобувача.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни за семестр, визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені).

Здобувач вищої освіти має право на визнання результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті, які поширюється на дисципліни обов'язкової та вибіркової компонент, що за тематикою та змістом відповідають як навчальній дисципліні загалом, так і її окремим розділам, темам, індивідуальним завданням (курсова робота, контрольна робота тощо), які передбачені робочою програмою (силабусом) конкретної навчальної дисципліни. (Посилання на Положення про порядок визнання в Харківському національному університеті внутрішніх справ **результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті http://univd.edu.ua/files/generaldocs/non_formal_education.pdf)**

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських та практичних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи;
- оцінка роботи в малих групах.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни, рівень самостійної підготовки до занять.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час практичних занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться до журналів обліку роботи академічної групи за національної системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт:

навчальні заняття (практичні) самостійна робота (виконання домашніх завдань, ведення конспектів, виконання практичних завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переведу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. ***Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.*** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен) оцінюється за національною шкалою. Для переведу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

*Підсумкові бали
навчальної
дисципліни*

*Загальна кількість балів
(перед підсумковим
контролем)*

*Кількість балів за
підсумковим контролем*

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамену) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Умови визначення навчального рейтингу здобувача, а також вимоги і критерії оцінювання деталізовані нижче.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ			
ЗА СЕМЕСТР			
Види роботи	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Робота на лекційному занятті	9	1	9
Робота на семінарському занятті	12	3	36
Проміжне тестування	2	2,5	5
Підсумковий контроль(залік)	1	50	50
Разом:			100
ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ			
Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання	
Робота на лекційному занятті	1	Всі лекції з даного курсу мають інтерактивний характер, отже максимальну оцінку за роботу на лекції отримують здобувачі, які постійно включені в обговорення питань лекції.	
	0,5	Даний бал отримують здобувачі, які не беруть участі у обговоренні, втім демонструють уважність і не відволікаються від ходу лекції на сторонні справи	
	0	Здобувач не приймає участі в лекційному занятті, порушує дисципліну, не слухає викладача, постійно відволікається	
Робота на семінарському занятті	3	Здобувач бере участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача), виступає із змістовною доповіддю на питання за планом, проявляє ґрунтовну підготовку, висловлює власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріплює її аргументацією, правильно відповідає на уточнюючі питання	
	2	Здобувач бере участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача), за умови, що відповідь буде правильною і змістовною	
	1	Здобувач присутній на семінарському занятті, уважно слухає інших і іноді доповнює відповіді на питання заняття	
	0	Здобувач не приймає участі в занятті, порушує дисципліну, не слухає інших, постійно відволікається	

Проміжне тестування	2,5	<i>Проміжне тестування включає в себе питання, раніше обговоренні на семінарських заняттях і складається з 10 тестових питань з варіантами відповідей.</i> Отримує здобувач який правильно відповів на 10-9 питань тесту.
	2	Отримує здобувач який правильно відповів на 8-7 питаньтесту.
	1	Отримує здобувач який правильно відповів на 6-5 питаньтесту.
	0	Отримує здобувач у якого менше 5 правильних відповідей тесту.
Підсумковий контроль	1-50	<i>Підсумковий контроль (залік) проводиться у вигляді усних відповідей на білети, що включають два питання.</i> <i>У разі дистанційного навчання підсумковий контроль проводиться у вигляді тестів (50 питань) кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.</i>
	50-41	Відповіді на усі питання білету відтворюються в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Здобувач показує при цьому глибоке оволодіння матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал.
	40-31	При відповіді на питання екзаменаційного білету відтворюється значна частина питань. Здобувач виявляє знання і розуміння основних положень, певною мірою може аналізувати, порівнювати та робити висновки. Питання висвітлює повно, висвітлення їх завершене висновками, виявлене уміння аналізувати факти й події. Але у відповідях допущені несуттєві помилки, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене власне ставлення до фактів.
	30-21	В відповіді відтворюються основні моменти питань без достатнього розуміння; здобувач у цілому оволодів суттю питань з даної теми, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але відповідь неповна, припускаються помилки, припущені неточності.
	20-1	Оцінюється відповідь, що містить рівень елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів,фрагментів питань. Здобувач виявив неспроможність в повному обсязі висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення. У
		відповідях припущені суттєві помилки.

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією-двома значними помилками.
80-84			
75 – 79			
70-74	Задовільно («зараховано»)	C	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками.
65-69			
60-64			
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не носять істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
21-40			
1-20			
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якість виконання деяких з них оцінена числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
21-40			
1-20			
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково, потрібні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконана, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21-40			
1-20			
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєний, потрібні практичні навички роботи несформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки
21-40			
1-20			

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Борисова О.В. Соціальна антропологія: навч. посібник –Луган. нац.. аграр. Ун-т. – К.; Кондор, 2016. – 224 с.
http://dspace.lgnau.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1940/%D0%A1%D0%90%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Огінова, І О. Теорія еволюції (системний розвиток життя на Землі) Підручник. – Дніпропетровськ: Видавництво ДНУ, 2012. – 540 с.
https://www.zoology.dp.ua/wp-content/downloads/pahomov/PA_11_01.pdf
3. Корж О.П. Основи еволюції: навч. посіб. для студ. ВНЗ – Суми: Університетська книга, 2017. – 381 с.
4. Мельник Т. О., Масненко В. В. Основи антропології: навч.-метод. посіб. для студ.-істориків. - Черкаси : Відлуння, 1998. - 79 с.
5. Неведомська Є.О., Маруненко І.М. Антропологія: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - К.: КУ імені Бориса Грінченка, 2016. - 40 с.
6. Помогайбо В., Петрушов А., Власенко Н. Основи антропогенезу: підручник. – К.: Академвидав, 2015. – 144 с.
7. Поправко О.В. Антропологія: навчальний посібник – Мелітополь: Вид во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. – 285 с.
<http://www.tsatu.edu.ua/shn/wp-content/uploads/sites/59/6.pdf>
8. Помогайбо В., Петрушов А., Власенко Н. Основи антропогенезу: підручник. – К.: Академвидав, 2015. – 144 с.
http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6330/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D1%83_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf
9. Сегеда С. П. У пошуках предків. Антропологія та етнічна історія України.— К.: Наш час, 2012.— 462 с.
10. Солохіна Л.О. «Антропологія»: навчальний посіб. – Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2022. – 196 с.

Допоміжна

11. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. К. : Центр навчальної літератури, 2020. 378 с.
12. Задорожний К. Від мавпи до людини. Харків : Ранок, 2021. 96 с.
13. Малюченко І. О Практикум з антропології: навчальний посібник – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 104 с.
14. Мариняк Я.О. Етнокультурологія та антропологія: навчально-

методичний посібник; ТНПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль: Вектор, 2014. – 180 с.

15. Петриківська О. С. Культурна антропологія : навчально-методичний посібник. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. – 112 с.
16. Рафальський О. О. , Калакура Я. С., Коцур В. П., Юрій М. Ф. Антропологічний код української культури і цивілізації: монографія; Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Книга 1. – 432 с.
https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/antropologichnyi_kod_book1.pdf
17. Сегеда С. Історична антропологія України: монографія; Інститут народознавства НАН України. – Львів, 2021. – 424 с.
18. Ситник О. С. Культурна антропологія: походження людини і суспільства: Навчальний посібник. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 180 с. <https://scicenter.online/obschestva-pervobyitnogo-istoriya-scicenter/kulturna-antropologiya-pohodjennya-lyudini.html>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

18. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>
19. Пошукова система Springer <https://link.springer.com/>
20. Пошукова система Scirus <https://www.elsevier.com/>
21. Пошукова система Google books <https://books.google.com/>